

УДК 94 (438)

Ю. С. Земський

доктор історичних наук, професор,
професор Хмельницького
національного університету,
e-mail: yury_zemsky@ukr.net

ВИБУДОВУВАННЯ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТВОРЦЯМИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Виявлено особливості відмінних стратегій щодо вибудовування відносин із країнами ближчого оточення політичними лідерами, котрі репрезентували провідні сили, що виборювали відновлення Польської державності в умовах завершення Першої світової війни. Визначено, що участь у підтримці двох протиборчих сторін у ході війни виявилася для поляків виграшною позицією, оскільки за будь-яких варіантів її завершення певна політична сила залишалася на боці переможця. Гнучкість стратегії в царині міжнародних відносин обумовила можливість досягнення максимуму в задоволенні національних інтересів.

Ключові слова: Паризька мирна конференція, Друга Річ Посполита, Р. Дмовський, Ю. Пілсудський, інкорпорація, федералізм.

Постановка проблеми. Завершення Першої світової війни, розвал Австро-Угорської імперії, капітуляція Німеччини – ця вервечка подій століття тому створила умови, скориставшись якими полякам вдалося відновити свою державність. Проте, представники різних польських політичних сил, будучи переконаними в необхідності відбудови Польської держави, розходилися в поглядах щодо способів досягнення такої мети. Водночас, ними постійно змінювалася також стратегія вибудовування міжнародних відносин, зокрема щодо Росії, Німеччини, а також щодо майбутнього України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Польська історіографія приділяючи доволі значну увагу цим подіям витворила до певної міри легендарну концепцію їхнього висвітлення [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Причому, постать одного з чільних представників державотворення – Юзефа Пілсудського набула по-суті міфологізованого змісту, дорівнявшись популярності А. Міцкевича, Ф. Шопена, Т. Костюшка, папи Івана Павла II [7, с. 148]. Водночас, не менш впливова постать на тлі тих подій – Роман Дмовський, що виборював на Паризькій мирній конференції (за результатами Першої світової війни) кордони Другої Речі Посполитої залишається значно менш вшанованим прискіпливою увагою дослідників.

Мета. Така неспівмірна увага до лідерів двох політичних сил, що відіграли головну роль у боротьбі за відродження польської державності у ХХ ст. потребує з'ясування певних деталей перебігу тих подій. До того ж природно постає потреба з'ясування – яка ж зі стратегій (чи то Р. Дмовського, чи то Ю. Пілсудського) була більш раціональною, більш доцільною.

Виклад основного матеріалу. Головний архітектор дипломатичного відродження державності Польщі, лідер народно-демократичної партії (власне, націоналістичної за ідеологічним змістом) Роман Дмовський (з початком Першої світової війни) пропагував, що полякам слід усіляко підтримувати Росію, оскільки лише вона здатна послабити й навіть цілком побороти Німеччину, яка й була, на його переконання, головним (впродовж усієї попередньої історії) ворогом Польщі [8, с. 140-141]. Отож, бачачи політичним пріоритетом для поляків антинімецьку спрямованість, Р. Дмовський намагався переконати поляків у необхідності пошуку компромісів з росіянами в усіх сферах політичного та культурного життя. А водночас, у цьому ж контексті, українців він бачив потенційно “вічними союзниками” Німеччини [9, с. 17-18], а тому також – головними ворогами поляків. Тож його послідовники перебрали собі на озброєння відомий принцип Олександра Лешека Дуніна-Борковського: “Niema Rusi (тобто України), jest tylko Polska albo Moskwa” [8, с. 130-131].

Натомість, інший видатний політик того часу та опонент Р. Дмовського – соціаліст Юзеф Пілсудський дотримувався ідеї відродження Польської державності саме через розвал

Російської імперії, послуговуючись зокрема гаслом більшовика Леніна щодо права націй на самовизначення. А згодом, коли, взявши владу до своїх рук, більшовики рішуче забули про “права націй” та почали на багнетах експортувати більшовизм і будувати свою Червону імперію на теренах підвладних раніше царату – Ю. Пілсудський озброївся (такими ж “за духом” змісту) “14-ти пунктами” президента США Вудро Вільсона [10, с. 435].

Характерно, що у відповідності до своїх переконань, ці два лідери активно включилися у події Першої світової, розуміючи, що війна у яку втяглися країни, котрі знищили Польську державу наприкінці XVIII ст. створює тепер реальний шанс для відродження державності. Проте, Р. Дмовський (разом із З. Вельопольським) створив Польський національний комітет, що заохочував поляків взяти участь у війні на боці Росії, а Ю. Пілсудський, натомість, особистою участю долучився до формування, а далі й командування польськими легіонами у складі австро-угорської армії [10, с. 432-433; 11, с. 91].

Перехід армій Центральних країн до успішних атакуючих дій на російському фронті влітку 1915 р. змусили Р. Дмовського дещо “охолонути” у своїх виключних сподіваннях на дружню пропольську політику росіян (тим більше, що останні окрім лише заяв, аби залучити на свій бік прихильність поляків не розробили навіть чіткого проекту щодо післявоєнного майбутнього Польщі). Тож з осені 1915 р. Р. Дмовський переорієнтувався на союзників Росії – країни Антанти, розпочавши своє знамените світове турне із налагодженням дипломатичних зв'язків та вибудовуванням сприятливої для польської справи атмосфери серед урядових та інших правлячих кіл провідних країн світу (зокрема Великобританії, Франції, США). Зрештою, як показали наступні події, це був дуже вірний тактичний хід, оскільки серед еліт вказаних країн таким чином було підготовлено ґрунт сприяння, а в подальшому – це забезпечило успіх польських вимог на Паризькій мирній конференції, що підводила підсумки Першої світової війни.

На жаль, розбудову Польської держави Р. Дмовський планував у тому числі й за рахунок етнічних українських територій [6, с. 434-436]. Так у березні 1917 р. (тобто, відразу з початком Лютневої революції в Російській імперії) він підготував для британського міністра іноземних справ меморандум щодо відновлення Польської державності, а вже в липні того ж року поширив англomовну брошуру “Problems of Central and Eastern Europe”, де обґрунтував свою “інкорпораційну” концепцію, тобто аргументацію доцільності поглинання відновлюваною Польщею українських територій [8, с. 143-145]. Характерно, що в цій праці він пропонував керуватися так званим прагматичним підходом (не історичними та не політичними розрахунками, а саме утилітарними інтересами), а отже брати за основу раціональну доцільність. Й таким чином, британці повинні були усвідомити важливість і навіть корисність відродження Польської держави як союзницької (для Британії та Франції) альтернативи поваленій Російській імперії.

А отже, інкорпорація до складу Польщі західних українських земель (Східної Галичини, Волині та частини Поділля) була необхідною, за аргументацією Р. Дмовського, оскільки лише це дозволило б придушити німецьку експансію в Україні, завдячуючи котрій нібито тільки й підтримувався український національний рух. Отож, аби німці не стали володарями цілого Сходу Європи на місці колишньої російської могутності (альтернативною німцям) має постати новий для них суперник, яким повинна була стати відроджена сильна Польща.

Такі аргументи Р. Дмовського видавалися особливо актуальними після жовтневого 1917 р. більшовицького перевороту в Росії, а ще більше після підписання українсько-німецького миру в Брест-Литовську 9 лютого 1918 р. Останній акт особливо болісно був сприйнятий французьким прем'єром Ж. Клемансо, а відтак Франція почала цілковито підтримувати поляків у всіх декларованих ними прагненнях. Візит Р. Дмовського восени

1918 р. до США та його інтенсивні там переговори з чільними політиками – забезпечили прихильність щодо задоволення польських інтересів ще й цієї наддержави.

Зрештою, усі аргументи Р. Дмовського постали як цілісно сформована концепція під час проведення Паризької мирної конференції (що відбувалася впродовж 18 січня 1919 р. – 21 січня 1920 р.) з підведення підсумків Першої світової війни. Очоливши польську делегацію, Р. Дмовський прагнув донести представникам країн Антанти, що поляки в минулому вже багато потерпіли від німців, а тепер перебувають під загрозою ще й з боку російських більшовиків, а українці, нібито, є природними союзниками й перших, і других. Перекручуючи факти, український національний рух було названо штучним, інспірованим ззовні, а тому нібито він мав виключно негативний характер. Водночас, стверджувалося, що поляки здатні значно ефективніше управляти на територіях, які вони бажали інкорпорувати.

Таким чином, 25 червня 1919 р. Рада міністрів закордонних справ країн-переможниць у Першій світовій війні дозволила польському уряду взяти Східну Галичину під свою тимчасову опіку, на умовах надання їй автономії. 28 червня Р. Дмовський від імені Польщі підписав Версальський мирний договір. (Принагідно нагадаємо, що окрім Галичини, вже за Ризькою домовленістю Ю. Пілсудського з Червоною Росією (18 березня 1921 р.) – до Польщі перейшла також Волинь.)

На відміну від політичного візаві Р. Дмовського, Ю. Пілсудський ніколи не озвучував свої геополітичні проекти [7, с. 157] та не втручався навіть у дискусії між ендеками (як називали партійців Р. Дмовського) та своїми прихильниками. Але відомо, що свою концепцію ослаблення Росії шляхом створення на її території незалежних національних держав, він розробив ще в 1904 р. та неухильно її завжди дотримувався в подальшому [2, с. 96]. Втім, український чинник вже навіть на початку Першої світової війни Ю. Пілсудський також ігнорував.

Однак, після розвалу Російської імперії, із проголошенням УНР, а згодом і Української держави гетьмана Павла Скоропадського, Ю. Пілсудський переглянув концептуальні засади розбудови Польської державності в бік її федеративного устрою [12, с. 101]. Власне, він мав враховувати появу української держави й звісно, розуміючи, що загроза від Росії залишатиметься головною небезпекою, міркував про введення українців в орбіту “корисних” для поляків сил. Тож його проект так званої федеративності Польщі нібито передбачав побудову буферного пояса із незалежної України, Білорусі, Литви – які були б прихильними союзниками Польщі, в протистоянні агресії Росії [3, с. 56].

Однак, увесь цей федералізм Ю. Пілсудського залишився в теорії, а насправді впродовж усієї своєї діяльності він вів експансіоністську політику, несучи замість свободи національний гніт сусіднім народам [13, с. 140-141]. Тож природно, що для багатьох дослідників залишається загадкою чи був Ю. Пілсудський насправді щирим переконаним федералістом, чи лише приховував за такими ідеалістичними гаслами цілком протилежні прагнення. Так навесні 1919 р. він активно й успішно військовими діями захоплював Східну Галичину, Литву та Білорусь, а вже у квітні 1920 р. офіційно визнав Директорію УНР та підписав союзницьку угоду із Симоном Петлюрою. Проте, травневий 1920 р. спільний похід українсько-польських військ проти більшовиків завершився мало не катастрофою для самої Польщі. (За що Р. Дмовський жорстко дорікав та ганьбив Ю. Пілсудського, проте перебрати від нього першість впливу у Польщі все ж не зміг) [8, с. 195-197].

Подальша політика, що провадилася Ю. Пілсудським дає підстави говорити, що насправді його союз із С. Петлюрою (нібито в інтересах України) був суто тактичним кроком, обумовленим реальною загрозою з боку червоної Росії [3]. Тож коли у березні 1921 р. поляки вже підписували з більшовиками Ризький договір (отримуючи за цим документом частину української Волині), про квітневій домовленості 1920 р. з лідером УНР вже ніхто не згадував.

Відомо, що маршалу Ю. Пілсудському було створено справжній культ іще у міжвоєнній Польщі. Тоді це виглядало, навіть, досить логічним у контексті панування авторитарних режимів загалом в Європі 20-х – 30-х рр. Проте, підживлення цього культу продовжилася й після Другої світової війни серед польської діаспори, а відтак витворився

міф Ю. Пілсудського [1, с. 182-186], де його ідеї федералізму виглядають надзвичайно вигідно й виграшно, попри те, що сам він ніде й ніколи не писав про такі свої переконання.

Отож, неговіркий військовий Ю. Пілсудський, зі “зручними” ідеями федеративності переміг дипломата, видатного оратора, теоретика і стратега відновлення Речі Посполитої, що пропагував застосування заходів інкорпорації – Р. Дмовського. Ця перемога засвідчена тим, що саме Ю. Пілсудський обійняв найвищу владу в Польщі. Але сталося це, ще й тому, що Р. Дмовський не задовольнив ним же особисто розігрітих амбіцій поляків, які – слідуючи його ж таки гаслам – бажали відродити польську державність у кордонах колишньої Речі Посполитої, аж по Дніпро. Натомість, отримали від Р. Дмовського підпис у Парижі лише щодо Східної Галичини. Тож вишуканість дипломатичних дій та успіх Р. Дмовського при підписанні Версальського договору (адже йому вдалося виправдати усіх тих поляків, що на чолі з Ю. Пілсудським воювали на боці німців) – польська громадськість вважала за поразку. В той же час, Ю. Пілсудський завойовував для відродженої Польщі території, хоча водночас, нібито мріяв мовчки та потайки ще й про створення незалежної України.

Отож, вибудовуючи стратегію міжнародних відносин польські очільники прагнули досягнути максимуму, проте тактично, цілком слушно, відштовхувалися від реалій можливого. Поки існувала потужна Російська імперія – вочевидь розуміли, що з нею потрібно домовлятися, настановляючи проти іншого потужного ворога – Німеччини (за Р. Дмовським), або ж її потрібно розчленувати, сприяючи утворенню національних держав – України, Білорусі, Литви (за Ю. Пілсудським). Та коли ворожі імперії розвалилися – відразу ж у самих поляків прокинулися імперіалістичні прагнення поживитися за рахунок територій і народів, що вийшли з-під залежності метрополій. Власне, саме Україна й стала головною жертвою відродженої Польщі.

Подальша історія довела, що реалізація концепції відновлення так званих східних кресів насправді не відповідала інтересам відбудованої польської держави. Адже насилля влаштоване поляками на українських землях коштувало значних втрат й навіть жертв для них самих. А події 1939 та наступних років дуже яскраво, але й водночас надто жорстоко показали полякам навіщо була потрібна для Польщі не лише незалежна та сильна, але й дружня до неї Україна. Два сусідні монстри – нацистська Німеччина та сталінський СРСР розірвали Польщу за кілька днів. І уявити, що якимось чином можна було (згідно стратегічних концепцій Р. Дмовського) схилити на свій бік східного монстра є повною ілюзією.

Свої стратегічні прорахунки й зло від своїх же імперіалістичних амбіцій поляки цілком вочевидь зрозуміли лише на еміграції у 50-х – 60-х рр. ХХ ст. Своєрідним центром польської інтелектуальної еміграції, центром осмислення і культурно-публіцистичної ретрансляції ідей міжнаціонального польсько-українського примирення та порозуміння стала редакція паризького видання “Культура”, редагованого Єжи Гедройцем [14, с. 23-26]. В ряді публікацій, що з’явилися на сторінках цього видання розвінчувалися традиційні для польської суспільної думки антиукраїнські міфи, а також аналізувалися усі трагічні історичні наслідки, яких зазнали обидва народи впродовж кілька столітнього взаємопоборювання. Саме там було народжено та культивовано гасло: “Без вільної України не може бути вільної Польщі”.

На жаль, у наші дні, що є такими благополучними для поляків та тривожними для українців – досвід століття, що збігло, багато ким забуто, або легковажно ігнорується. І вже тепер, коли сусіди зі сходу засобами нищення найкращих синів та доньок України, а також випалюванням та руйнацією Української землі домагаються від українців “братерської любові” – окремі польські політики наполегливо прагнуть “допомогти” українцям визначитися, кого ми маємо шанувати за своїх героїв. Але незалежна Україна може бути такою лише зберігши своє національне Українське обличчя, а отож у пантеоні наших героїв ми ніяк не зможемо позбавити місця тих, хто віддав за Україну свої життя.

Висновки. Проведений аналіз переконливо доводить, що за тих обставин як вони склалися на початку ХХ ст. та в ході перебігу Першої світової війни, найбільш доцільно було мати саме дві стратегічно протилежні позиції. Що й було в дійсності. За такої умови, якась зі стратегій у кожному разі забезпечила б успіх. Р. Дмовський, стратегія якого привела поляків у стан переможців за результатами Першої світової, дотримуючись національних польських інтересів цілком згладив на Паризькій мирній конференції вину тих співвітчизників, котрі на чолі з Ю. Пілсудським співпрацювали із табором агресорів, переможених у війні. Більше того, саме Ю. Пілсудський отримав усі лаври героя відродженої Польської держави, оскільки саме з ним поляки пов'язували збирання земель історичних східних кресів. Натомість, Р. Дмовський розпаливши своїми заявами серед польського суспільства амбіції щодо відбудови кордонів колишньої Речі Посполитої, в реальності підписав у Парижі документ, за яким до Польщі приєднувалася лише Східна Галичина.

Попри міф, створений Ю. Пілсудському польською історіографією, як нібито прихильнику федеративної моделі відносин з народами на східних кресах (українцями, білорусами, литовцями), в реальній своїй політичній діяльності він поведився цілком у відповідності з пропагованою Р. Дмовським тактикою інкорпорації сусідів та їхнього сполющення. Зрештою, як довели події подальшої історії – реалізація концепції відновлення так званих східних кресів, насправді, не відповідала інтересам відбудованої польської держави й це особливо вочевидь постало вже у подіях чорного дня поляків вересня 1939 р.

Список використаної літератури

1. Hauser P. *Mit Józefa Piłsudskiego: Narodziny i trwanie legendy* / P. Hauser // *Dzieje polityczne, kultura, biografistyka: Studia z historii XIX i XX wieku ofiarowane prof. Zbigniewowi Dworeckiemu* / Pod red. L. Trzeciakowskiego i P. Matusika. – Poznań, 2002. – S. 178-204.
2. Nowak A. *Od Imperium do Imperium: Spojrzenia na historię Europy Wschodniej* / A. Nowak. – Kraków, 2004. – 480 s.
3. Pisuliński J. *Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego* / J. Pisuliński // *Józef Piłsudski: wyobrażenia i dzelo polityczne* / Pod red. J. Michnika i A. Nowaka. – Kraków, 2006. – S. 50-72.
4. *Polska myśl polityczna XIX i XX wieku Cz.1 U źródeł nacjonalizmu: Myśl wszechpolska* / Jacek M. Majchrowski. – Kraków: nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1990. – 271 s.
5. Wapiński R. *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku* / R. Wapiński. – Gdansk: Arche. – 1997. – 325 s.
6. Wsocki R. *Akceptacja czy negacja? Kwestia ukraińska w poglądach Romana Dmowskiego* / R. Wsocki // *Roman Dmowski i jego współpracownicy* / Red. M. Białokur, M. Patelski, A. Szczepaniak. – Toruń, 2008. – S. 425-455.
7. Корольов Г.О. Європейський федераліст, імперіаліст і політичний реаліст: польські історики про Ю. Пілсудського та його східну політику / Г.О. Корольов // *Український історичний журнал*. – 2015. – № 4. – С.148-160.
8. Зелінський М.В. *Українське питання в політичній і публіцистичній діяльності Р. Дмовського (1888 – 1939): монографія* / М.В. Зелінський. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2017. – 272 с.
9. Зелінський М.В. *Еволюція політичних поглядів Р. Дмовського щодо вирішення «українського питання»* / М.В. Зелінський // *Чорноморський літопис*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили – 2011. – Вип. 4. – С.15-21.
10. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. *Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів* / Л.О. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів: Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
11. Дильонгова Г. *Історія Польщі 1795-1990* / Г. Дильонгова, пер. з пол. М. Кірсенка – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. – 237 с.
12. Лисяк-Рудницький І. *Польсько-українські стосунки: Тягар історії* / І. Лисяк-Рудницький // *Історичні есе*. В 2 т. – К., 1994. – Т. 1. – 554 с.
13. Зашкільняк Л.О., Макарчук С.А., Чубінський А. *Боротьба за східні кордони Польщі в 1918-1921 рр.* / Л.О. Зашкільняк, С.А. Макарчук // *Український історичний журнал*. – 1994. – № 6. – С. 140-144.
14. *Ми не є українофілами. Польська політична думка про Україну і українців. Антологія текстів* / За редакцією: П. Ковалю, Я. Олдаковського, М. Зухняк; перекл. з польск. Сергія Гірика. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 440 с.

References

1. Hauser P. (2002). *The Myth of Jozef Pilsudski: The Birth and Lasting of a Legend. Political history, culture, biography: Studies in the history of the 19th and 20th centuries donated to prof. Zbigniew Dworeckiemu* / Edited by L. Trzeciakowski and P. Matusik. Poznan (in Pol).
2. Nowak A. (2004). *From Imperium to Empire: Views on the history of Eastern Europe*. Krakow (in Pol).
3. Pisuliński J. (2006). *Eastern Policy Józefa Piłsudskiego. Józef Piłsudski: wyobrażenia i dzelo polityczne* / Edited by J. Michnik and A. Nowak. Krakow (in Pol).

4. Majchrowski J. (1990). *Polish political thought of the 19th and 20th centuries Part 1 At the source of nationalism: Mysl wshechpolska*. Krakow (in Pol).
5. Wapiński R. (1997). *History of the Polish political thought XIX i XX wieku*. Gdansk (in Pol).
6. Wysocki R. (2008). *Acceptance or negation? Ukrainian question in the views of Roman Dmowski. Roman Dmowski and his co-workers / Edited by M. Bialokur, M. Patelski, A. Szczepaniak*. Torun (in Pol).
7. Korolev G.O. (2015, № 4). *European federalist, imperialist and political realist: Polish historians about Y. Pilsudski and his eastern politics*. Ukrainyskiy Istorychnyi Zhurnal (Ukrainian Historical Magazine) (in Ukr).
8. Zelinsky M.V. (2017). *Ukrainian question in the political and journalistic activities of R. Dmovsky (1888 – 1939): monograph*. Kherson (in Ukr).
9. Zelinsky M.V. (2011, № 4). *Evolution of R. Dmovsky's Political Views on the "Ukrainian Question"*. Chornomorskyi litopys (The Black Sea Chronicle). Mykolaiv (in Ukr).
10. Zashkilnyak L.O., Krikun M.G. (2002). *History of Poland: from ancient times to the present*. Lviv (in Ukr).
11. Dilongova G. (2007). *History of Poland 1795-1990*. Kyiv-Mohyla Academy (in Ukr).
12. Lysiak-Rudnytsky I. (1994). *Polish-Ukrainian Relations: The Burden of History. Historical Essays. Tom 1*. Kyiv (in Ukr).
13. Zashkilnyak L., Makarchuk S.A. (1994, № 6). *Chubinsky A. The struggle for the eastern borders of Poland in 1918-1921*. Ukrainyskiy Istorychnyi Zhurnal (Ukrainian Historical Magazine) (in Ukr).
14. *We are not Ukrainianophiles. Polish political thought about Ukraine and Ukrainians. Anthology of texts* (2012). Kyiv-Mohyla Academy (in Ukr).

ZEMSKY Yuryi, Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of Khmelnytskyi National University

e-mail: yury_zemsky@ukr.net

CONSTRUCTION OF STRATEGY FOR INTERNATIONAL RELATIONS BY CREATIVES OF THE SECOND POLISH REPUBLIC

Abstract

Abstract. Introduction. In the context of solution, course, and eventually end of the First World War, the leaders of the most important Polish political forces several times changed the strategy of attitude towards the main neighboring countries – Germany, Russia, and Austria-Hungary. After all, these neighbors at one time destroyed the Polish statehood, and at that time – sought to draw the Poles into an orbit of their own political interests. Instead, the Poles understood that the unleashed world war gave a real chance to restore their own statehood, and this was the aim that all their steps in the field of international relations were subordinated to. Characteristically, the leaders of the two leading political forces then, Roman Dmowski and Józef Piłsudski, took the opposite positions on a feasible strategic partnership, relying respectively: the first, at the beginning – on Russia (and later on the Triple Entente countries) and the second one – on Austria-Hungary.

Purpose. Naturally, there is a problem of finding a more appropriate position, a correctly chosen strategy, which ultimately allowed to realize the set goal.

Results. The analysis carried out convincingly proves that under those circumstances, as they were in the early twentieth century and during the course of the First World War, it was most appropriate to have exactly two strategically opposed positions. What really happened. Under such conditions, any strategy would in any case ensure success. R. Dmowski, whose strategy led the Poles to the status of the winners on the results of the First World, following the national interests of Poland, at the Paris Peace Conference completely mitigate the fault of those compatriots who, with the leadership of J. Piłsudski, collaborated with the camp of aggressors who were defeated in the war. Moreover, it was J. Piłsudski, who received all the laurels of hero of the restored Polish state, since the Poles associated the collection of historical Eastern Kresy lands with him. Instead, R. Dmovski, having raised with his statements ambitions among the Polish society about borders restoration of the former Commonwealth, in reality, signed in Paris a document that only Eastern Galicia joined in Poland.

Conclusion. Despite the myth created by J. Piłsudski in Polish historiography, allegedly a supporter of a federative model of relations with peoples in the Eastern Kresy (Ukrainians, Belarusians, Lithuanians), in his real political activity, he behaved in full accordance with the tactics promoted by R. Dmovski of the neighbors incorporation and their quench. In the end, as the events of further history proved, the implementation of restoration concept of so-called Eastern Kresy did not in fact correspond to interests of the restored Polish state, and this was particularly evident in the events of black for Poles September in 1939.

Key words: *Paris Peace Conference, Second Polish Republic (Second Rzeczpospolita), R. Dmowski, J. Pilsudski, incorporation, federalism.*

Одержано редакцією 10.02.2017
Прийнято до публікації 02.05.2017

УДК 94(4) «1917/1923»

О. І. Овчаренко

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького

РАДЯНСЬКА РОСІЯ І РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ (1917–1923 РР.)

У статті розглянуто деякі аспекти політики Радянської Росії – СРСР, щодо європейських революційних рухів і революцій 1917–1923 рр. у контексті ідеї «світової революції». Наведено факти ідейно-пропагандистського впливу на стимулювання революційних виступів в окремих країнах з боку РКП(б) і Радянського уряду, фінансово-економічної та військової допомоги радянської держави. Спроби збройного підтримання революції на Заході і «совєтизації» проаналізовані на прикладі радянсько-польського конфлікту 1920 р. та організації «німецького Жовтня» 1923 року.

Ключові слова: *Радянська Росія, РКП(б), ідея «світової революції», Листопадова революція 1918 р., радянські республіки в Німеччині і Угорщині, радянська пропаганда і допомога, Комуністичний Інтернаціонал, провал ідей «совєтизації» Польщі і «німецького Жовтня».*

Постановка проблеми. Перша світова війна і спричинена нею економічна розруха викликала політичні і соціально-економічні кризи та революційні процеси в низці європейських країн. Саме з Першої світової війни вирости ті європейські революції 1917–1919 рр. в Росії, Німеччині, Австро-Угорщині, та великі соціальні заворушення і струси в інших країнах, що їх багато сучасників вважали початком світової революції. Започаткували їх Лютнева і Жовтнева революції 1917 р. в Росії та прихід до влади уряду більшовиків на чолі з В. Леніним. Після Жовтневих подій 1917 р. було опубліковано всі таємні договори царського й Тимчасового урядів з урядами держав Антанти, заохочувалось братання солдатів в окопах, повернення на батьківщину «заряджених більшовизмом» австро-угорських, німецьких та інших військовополонених. Однак основні надії були на революційний вплив пропозицій радянського уряду, сформульованих у «Декреті про мир», і на конкретну допомогу Радянської Росії лівим силам країн Європи в пропаганді й організації революційних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше резонансні революційні виступи в Європі і політику Радянської Росії щодо них досліджували радянські історики Я. Дабкін [1], М. Полтавський [2], А. Пушкаш [3], угорський науковець Е. Ліптаї [4]. Ці праці було підготовлено в період партійних обмежень дослідників жорсткими ідеологічними рамками і відсутності доступу до більшості архівних документів, що звужувало можливості об'єктивного висвітлення політики Радянського уряду і Комінтерну взагалі й зокрема з проблеми, означеної в назві цієї статті. Фактично єдиним доступним збірником документів був «Коммунистический Интернационал в документах», опублікований ще 1933 року [5].

У пострадянський період спроби відійти від попередніх ідеологічних схем зробили І. Кривогуз [6], А. Ватлін [7; 8], К. Шириня [9], Ф. Фірсов [10]. Революційні події в Німеччині подано в публікаціях Л. Бабиченка [11] і А. Ватліна [12; 13], в Болгарії – Р. Гришиної [14; 15]. Ґрунтовно проаналізував балканський сегмент проблеми в документальних нарисах сучасних російських істориків Ар. Улунян [16, 254–292].